

XORIJIY TILLARNI O`QITISHDA DIDAKTIK O`YINLARNING AHAMIYATI

Abdullayeva Maxmuda Shukrillo qizi – o`qituvchi,
Roman–german filologiyasi,
Fransuz tili nazariyasi va amaliyoti kafedrası,
O`zbekiston Davlat Jahon Tillar Universiteti,
TOSHKENT, O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
mabdullayeva@uzswlu.uz,

Annotatsiya:

Maktablarda, kasb–hunar kollejlari hamda litsey singari muassasalarda xorijiy tillarni o`qitish jarayonida didaktik o`yinlarning qanchalar samarali yo`lga qo`yilganligi borasidagi fikrlar bayon qilingan. Bundan tashqari, muallif ushbu maqola orqali xorijiy tillar bilan didaktik o`yinlarning bir–biriga uyg`un tarzda amalga oshirilishi kelajak yoshlarining til o`rganishga bo`lgan intilishini, qiziqishini hamda ishtiyoqini sezilarli darajada yuzaga chiqarishdagi bosh omil sifatida xizmat qilishi mumkinligi to`g`risidagi qarashlari atroflicha e`tirof etilgan. Jumladan, xorijiy tillar bilan didaktik o`yinlarning bir–biriga hamohang tarzda olib borilishining dars jarayonidagi ko`rinishi ham ushbu maqolada o`z ifodasini topgan.

Kalit so`zlar:

Xorijiy tillar, didaktik o`yinlar, pedagogik mahorat, interaktiv metodlar.

Ma`lumki, jadal rivojlanib borayotgan shiddatkor zamin nafaqat bir insondan, nafaqat bir jonzotdan, boringki butun bir koinotdan dunyoning qanchalar tubsiz hamda chegara bilmas imkoniyatlarga boy ekanligining yaqqol timsoli desak aslo adashmagan bo`lamiz. Zero, inson aql–u zakovati, teran salohiyati va uning chegara bilmas kuchli kamoloti ana shu shiddatkor zaminning farzandlariga yaxshilik hamda o`tkir zehn urug`larini ekib kelayotgani ham asl haqiqatdir. Shuni alohida e`tirof etmoq darkorki, bugungi kunda, ayniqsa, davlatning deyarli barcha sohalarida xorijiy tillarga bo`lgan e`tibor, munosabat hamda talabning qanchalar yuqori darajada ekanligi hech birimizga sir emas, albatta.

Didaktik o`yinlarni tanlash jarayonida, avvalambor, o`rganuvchilar, ya`ni o`quvchilarning psixologik holati, nutqi, bilish imkoniyatlari, tengdoshlari hamda kattalar bilan murosaga kela olish tajribasining har jihatdan o`shishiga ko`mak berishi, o`quv faoliyati bilim hamda ko`nikmalarni shakllantirishi, o`quv mashg`ulotlari hamda xorijiy tillarni o`rganishga bo`lgan qiziqishini uyg`otishi, natijalarni tahlil qilish, bir–biri bilan taqqoslash, mavhumlashtirish, jamlashni o`rganishda o`quvchiga ko`mak berishiga e`tibor qaratishi darkor. O`yinlarni amalga oshirish jarayonida o`quvchining aqliy faoliyati, uning fanlarga nisbatan xatti–harakatlari bilan bog`liq bo`lishi lozim. [1]

Maktablarda, kasb–hunar kollejlarda hamda litsey singari muassasalarda xorijiy tillarni o`qitish jarayonida didaktik o`yinlarning qanchalar samarali yo`lga qo`yilishiga ko`maklashuvchi va qo`llanilishi maqsadida o`yinlar quyidagi talablar asosida amaliyotga tatbiq qilinishi lozim:

- ✓ *Har bir o`yin qatnashchilarining faolligi;*
- ✓ *Har bir o`quvchi uchun didaktik o`yinining ochiq namoyon bo`lishi;*
- ✓ *Muammolilik xususiyatiga ega ekanligi;*
- ✓ *O`yinining qiziqarliligi, ya`ni hissiy hamda rang–barang bo`lishi;*
- ✓ *O`yinining individualligi hamda jamoaviyligi;*
- ✓ *O`yinining bahs-munozaraga boyligi;*
- ✓ *Har bir qatnashchi uchun o`yinining natijaviy ahamiyatga ega ekanligi.*

Ushbu sanab o`tilgan talablar haqida qisqacha to`xtalib o`tsak nur ustiga a`lo nur bo`ladi. [2]

–Xohlagan didaktik o`yinining talab hamda tamoyillaridan biri *har bitta ishtirokchining faollik darajasi sanaladi*. Asosan, u o`yinga tayyorgarlik ko`rish jarayonida aks etishi zarur, o`yin mobaynida kuchayishi va yuqori cho`qqiga yetishi, xususan, natijalarni muhokama qilish vaqtida ham xuddi shunday yuqori darajani saqlagan bo`lishi talab etiladi.

– *O`yinining ochiq namoyon bo`lishi*–barcha qatnashchilar tomonidan o`yin qoidalarining tushunarli bo`lishi va uning istalgan bosqichida o`quvchilarga mos bo`lgan vazifalarni borligidir.

– *Muammolilik xususiyatiga ega ekanligi quyidagicha ifodalanadi*, xohlagan o`yinda muammoli vaziyatlar hamda ularga yechim topish uchun sharoit yaratiladi. Bunda har bir o`quvchi raqobat sharoitida muayyan maqsadga erishishga harakat qilib, musobaqa mobaynida paydo bo`ladigan turli muammoli vaziyatlarni yechish yo`llarini avtomatik tarzda rejalashtiradi.

– *O`yinining qiziqarliligi, ya`ni hissiy hamda rang–barang bo`lishi*, barcha bosqichlarda o`quvchilar bilish faolligini, shu bilan bir qatorda, o`yinga tayyorgarlik darajasi, keyingi tahlil jarayonlarining kuchaytirilishiga yo`naltirilgan. Eng quvonarli shuki, har bir o`quvchining bilish faolligini rivojlantirishga yordam beradi.

– *O`yinining individualligi hamda jamoaviyligi* – har bir o`quvchi uchun o`yinda muayyan rol topilishi darkor, bu rol uning shaxsiy xususiyatlarini maksimal tarzda amalga oshirishga, o`quvchiga o`zini ifoda etishga imkoniyat berish lozim. Ayniqsa, ushbu tamoyil orqali o`quvchi muayyan faoliyatda o`zidagi ustun xususiyatlarni ochish imkoniyatiga ega bo`ladi. Didaktik o`yinining jamoaviyligi esa har bir qatnashchining individualligiga barham bermasdan, keltirilgan muammoli vaziyatlarni yechish bo`yicha juftlik, jamoa, guruhlarda o`zaro faoliyatni amalga oshiradi.

– *O`yinining bahs-munozaraga boyligi* – didaktik o`yindagi eng asosiy harakatlantiruvchi kuch bo`lib hisoblanadi va bu kuch o`yinchilarning aqliy qobiliyatlarini katta miqdorda talab etadi.

– *Har bir qatnashchi uchun o`yinining natijaviy ahamiyatga ega ekanligi* – bunda har bir ishtirokchi hamda butun jamoaning faol ijodiy mahsuli sifatida ko`rsatiladi. Barcha jamoaviy musobaqalar singari jamoa faoliyati natijasi bevosita har bir o`yinchining hissasiga bog`liq bo`ladi. [3]

Shuni alohida ta`kidlab o`tmoq joizki, maktablarda, kasb–hunar kollejlarda hamda litsey singari muassasalarda xorijiy tillarni o`qitish jarayonida didaktik o`yinlarni tayyorlash hamda o`tkazish o`qituvchi uchun bir qancha murakkab vazifalarni ko`ndalang qo`yadi va ko`p vaqtni talab qiladi. Didaktik o`yinining g`oyasi, dastlab mushkul va eng mas`uliyatli bosqichi sanaladi. G`oyalar quyidagicha bo`ladi:

- *Guruhni tanlash;*
- *Darsning mavzusini tanlash;*
- *Darsning turini tanlash;*
- *Vaqtning chegaralarini aniqlash;*
- *O'yinning turi va shaklini tanlash kabi jarayonlar kiradi.*

– Guruhni tanlash – bu jarayonda guruhning quyidagi xususiyatlariga: yoʻnalishi, oʻqitilish darajasi, ishga nisbatan layoqatliligi, tashkilotchiligi kabilar hisobga olingan holda tanlanadi. Bunda oʻquvchilarning nafaqat tilga boʻlgan qiziqishini uygʻotish, balki oʻqitish va tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish darkorligini hisobga olish kerak.

– Darsning mavzusini tanlash – oʻqituvchi oʻyinni amalga oshirish uchun ixtiyoriy mavzuni tanlash huquqiga egadir. Yangi mavzuni tushuntirish uchun yoki oʻtilgan mavzularni mustahkamlash uchun ham qoʻllanilishi mumkin.

– Darsning turini tanlash – asosan, didaktik oʻyinlar darsning barcha turlarida qoʻllanilishi mumkin. Didaktik oʻyinlarning muvaffaqiyatli tarzda bajarilishi, oʻqituvchining didaktik oʻyin turlari bilan ishlay olish malaksiga bogʻliq boʻladi. Shunisi maʼlumki, didaktik oʻyinlar orqali oʻtilgan mavzularni takrorlash va oʻrgangan nazariy bilimlari hamda malakalarini nazorat qilishda qoʻllanilishi mumkin.

– Vaqtning chegaralarini aniqlash – didaktik oʻyinlarni amalga oshirishda ularni tayyorlash jarayoniga sarflanadigan vaqtni tushunishni anglatadi. Yaʼnikim, oʻyin toʻliq dars mobaynida yoki boʻlmasa darsning maʼlum bir qismida, agar oʻqituvchi hamda oʻquvchilar istasa, butun dars davomida oʻtkazilishi mumkin.

– Oʻyinning turi va shaklini tanlash – bu bir qancha faktorlarga bogʻliq sanaladi, masalan, guruhning xususiyatlariga, oʻquvchilarning yoshiga, darsning mavzusiga hamda oʻquvchilarning qay darajada ushbu tillarga nisbatan bilish faoliyatiga ham bogʻliqdir. [4]

Xulosa qilib shuni alohida taʼkidlash lozimki, xorijiy tillarni oʻqitishda didaktik oʻyinlarni tashkil etish hamda oʻqituvchining roli juda ham muhimdir. Oʻyinning muvaffaqiyatli tarzda bajarilishi nafaqat oʻqituvchiga, balki oʻquvchilarning bilimi va koʻnikmasiga ham bogʻliq tarzda namoyon boʻladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Kuhn M.R. and Stahl S. A. 1998, "Teaching children to learn a variety types of cultures: A synthesis and some questions". Journal of literature research, 30, page–504.
2. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер Ком, 1998. 688 с.
3. Clark. C. "Innovative Strategy: Concept cartoons. Instructional and learning strategies". London –2000, page–45.
4. Barak. A. & Fisher. A. W. "Towards an Internet –Driven, theoretically Based". USA–2001, page–555.
5. Doring. A. "Effective teaching and learning at University: The use of cartoons as a teaching and learning strategy". Australia–2002, page–320.